
Obrazy ideologie

Originální způsob jak zachytit ideologické soupeření supervelmocí známé jako studená válka je využití karikatur. V rámci politického boje využívaly oba soupeřící bloky moc schematického kresleného obrazu. Československou veřejnost zásoboval politickými karikaturami časopis Dikobraz. Téma obrazy ideologie je postaveno na dekonstrukci vybraných karikatur z Dikobrazu, které odpovídají počátečnímu období studené války. Námět hodiny je postaven na komparaci výkladu a na samostatné práci studentů s jednotlivými obrazy.

Cílová skupina

Žáci 9. tříd ZŠ a studenti příslušných ročníků víceletých gymnázií.

Vzdělávací oblast – Dějepis

Společnost a studená válka

Časová náročnost

40–45 minut

Cíle

- Žáci rozumí schematičnosti obrazů, dokáží rozeznat důvody zobrazení, které vedly ke konkrétním námětům
- Žáci vnímají karikaturu jako prostředek masové ideologické komunikace
- Žáci dokáží rozeznat atributy zobrazované a zobrazující strany
- Žáci aktivně vytváří hodinu
- Žáci na základě dekonstrukce stanovují obecné závěry o historické epoše

Komentář

Záhy po ukončení druhé světové války a rychlé korozi svazků vítězných mocností nad nacistickým Německem se začaly tvořit nové mocenské bloky. Na jejich hranicích vznikla ideologická i skutečná železná opona. Následné soupeření ve stínu jaderné apokalypsy a třetí světové války bylo vedeno na široké frontě i mimo armádní cvičiště a kasárna.

Jedním z prostředků ideologického boje bylo využívání masmédií. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let se stále využíval rozhlas a tisk, éra televize byla teprve budoucností. Výrazně širší prostor v tomto boji tak skýtal tisk a jeho různé podoby. Oblíbené se staly satirické deníky či satirické přílohy běžných novin. V československém prostředí plnil tuto roli satirický časopis *Dikobraz*, založený v roce 1945. Šéfredaktorem byl epigramatik Jaroslav Vojtěch, heslem časopisu bylo „s úsměvem jde všechno líp“. Zejména po únoru 1948 se *Dikobraz* stal zdrojem primitivní a štvavé satiry vůči Západu a politickým oponentům, velkou zásluhu měl v tomto směru ministr informací Václav Kopecký. Počátkem padesátých let se stal šéfredaktorem *Dikobrazu* Pavel Kohout, který v tvrdé linii pokračoval. Uvolněnější nádech dostal časopis až v druhé části dekády pod vedením Eduarda Littmana.

Dnes představuje *Dikobraz* unikátní sbírku karikatur, které reflektují dobové ideologické válčení. Postavy v časopise jsou symbolické a představují čisté esence základních ideologických motivů daného režimu. Díky tomu není problém tyto karikatury analyzovat a na základě jejich dekonstrukce vysvětlit jazyk ideologie komunistického státu. Námět tímto způsobem zpracovává osm vybraných karikatur, které zobrazují téma studené války. Cílem je na základě skupinové práce přimět studenty k analýze ideologického obrazu a následné konstrukci obecných závěrů o studené válce a soupeření ideologií.

Instrukce

ÚVOD (5 MINUT)

Předneseme základní informace o studené válce. Důležité je seznámit studenty s ideologickou stránkou konfliktu. Vysvětlíme žákům, že hodina bude probíhat na základě práce s karikaturami.

KROK 1: (10 MINUT)

Promítneme první karikaturu, obraz č. 1. „systém“ V něm je zachycen komunistický a kapitalistický svět. Zatímco v komunistickém mírovém světě nese dělník knihy a společnost radostně buduje nové město, v druhé části obrazu nenasytní lidé mučí a zabíjejí. Zdůrazněn je motiv války v Koreji a spojitost USA s fašismem (knihy) a rasismem (postava z rasistické organizace Ku-klux-klan). Tuto karikaturu učitel promítne na projektor, popřípadě ji rozdá do každé lavice. Studenti se s ní seznámí, kantor stručně vysvětlí její původ (časopis *Dikobraz*). Následně žáci zodpovědí následující otázky:

- *Popište rozdíly mezi kulturami, jak je zachycuje obraz.*
- *Co je vyčítáno západní kultuře?*
- *Co je kladně hodnoceno na kultuře východní?*
- *Jak na vás působí dělník, který přináší knihy?*
- *Jak na vás působí americký kapitalista?*

KROK 2 (5 MINUT)

Rozdělíme třídu do skupin a každé z nich dáme jednu karikaturu. Celkově tak bude ve třídě pracovat maximálně 7 skupin pro obrazy č. 2 – č. 8. V případě jiného počtu se může postupovat individuálně. Každá skupina dostane specifický obrázek, který má ale společné body:

- *Dobu vzniku*
- *Místo vzniku*
- *Kladné zobrazení komunistické kultury*
- *Záporné zobrazení západní kultury*

KROK 3 (10 MINUT)

Následně skupiny analyzují obraz. Na základě analýzy zodpovědí příslušné otázky, ty jsou u všech obrazů stejné. V této fázi fungujeme pouze jako dozor a případný regulátor otázek, důležitá je samostatná invence studentů.

- *Vymyslete název pro obraz.*
- *Jak je zachycena západní kultura?*
- *Jak je zachycena východní kultura?*
- *Ke každé kultuře napište její hlavní atributy.*
- *Napište, jaké jsou hlavní zájmy USA a západního světa.*
- *Odhadněte dobu vzniku karikatur.*

KROK 4 (10 MINUT)

Závěrečná debata a přednes výsledků. Studenti přednesou svoje závěry a důvody, které je k jejich utváření vedly. Na základě finálních odpovědí se vytvoří finální obraz studené války jako ideologického konfliktu dvou velmocí a dvou ideologických bloků. Na základě rozboru obrazů a následné debaty mohou být stanoveny obecné závěry:

- *Doba vzniku obrazů*
- *Důvod jejich vzniku*
- *Podstata obou režimů*
- *Hlavní ideologické symboly soupeření*
- *Motivy vzniku obrazů*

Materiály

Karikatury časopisu *Dikobraz*

Č. 1 – „systém“

Č. 2 – „americká společnost“

Č. 3 – „pavučina“

Č. 4 – „medvěd pětiletky“

Č. 5 – „voják míru“

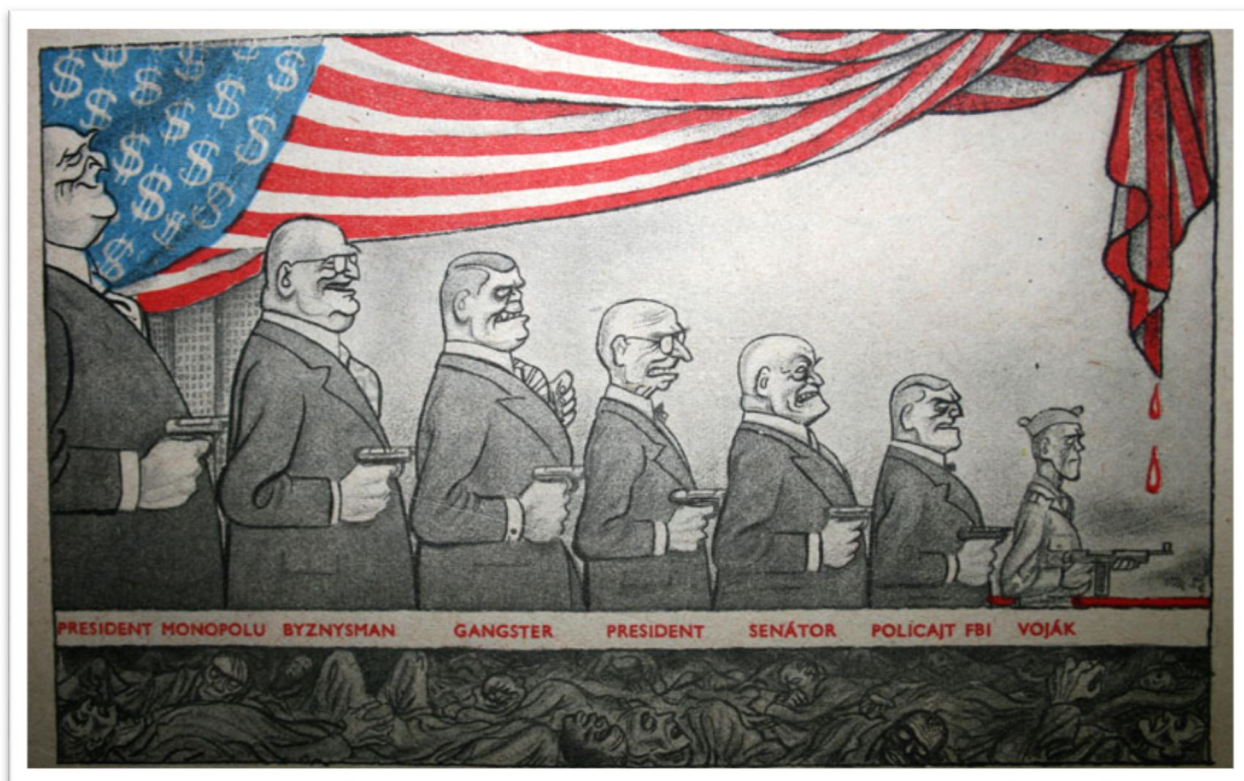
Č. 6 – „Korea“

Č. 7 – „Marshallův plán“

Č. 8 – „mír“

Č.1 – „systém“

Č. 2 – „americká společnost“

Č. 3 – „pavučina“

Č. 4 – „medvěd pětiletky“

Č. 5 – „voják míru“

Č. 6 – „Korea“

Č. 7 – „Marshallův plán“

